

moc do jistých poměrů zaatlantických, Spojené státy budou po případě i zbraní *i n t e r v e n o v a t i* ve svém zájmu ve prospěch státu evropským aktem zasaženého.

Učení o intervenci je jednou z otázek, o níž je mnoho hodně rozdílných mínění. Jde při tom v podstatě o boj dvou základních zásad dosavadního práva mezinárodního: Boj mezi suverenitou, jakožto naprosto uznanou zásadou, a mezi požadavkem bezpečnosti státní, který je nutno dosud pro četné a nepochybně upřímné pokusy o nápravu hájiti svépomocí.

Politikové američtí dobře rozeznali nejen že je nesnadno všeobecnými normami omeziti právo intervenční, ježto jest nevyčerpatelný počet případů, v nichž se toto může uplatňovati, nýbrž i to, že intervenci jakožto prostředek *s v ě p o m o c n ý* právními pravidly upravovati je kontradikce svého druhu. A ježto tehdy Spojené státy nebyly ani tak velkým, natož pak tak mocným státem, aby jeho právní přesvědčení mohlo působiti na právní názory ostatních členů mezinárodního společenství, rozhodly se *p o l i t i c k ý m* prohlášením pevně stanoviti, v kterých *k o n k r é t n í c h* případech budou považovati intervenci za bezprávný čin. Žádné pozdější výklady, žádné aplikace nedaly Monroově nauce to, pro co nebyla určena: právní závaznosti všeobecné. Ale důsledně její provádění a moc státu, který za ní stojí, působí, že nejen dosud existuje, nýbrž že je i respektována.

Justinian o interpolacích.

Dr. M. B o h á č e k (Praha).¹⁾

1. V letech 528—534 provedl císař Justinian své velké dílo zákonodárné, které se stalo základem moderního práva soukromého. Jednotlivé etapy kodifikačních prací provázel Justinian konstitucemi, které dnes tvoří úvod Institucí, Digest i Codexu. Jsou to v časovém pořadu konstituce *H a e c q u a e n e c e s s a r i o* (De novo Codice faciundo, z 13/2 528; 1. předmluva Codexu), *S u m m a r e i p u b l i c a e* (De Justiniano Codice confirmando, ze 7/4 529; 2. předml. Codexu), *D e o a u c t o r e* (De conceptione Digestorum, z 15/12 530; 1. předml. Digest), *I m p e r a t o r i a m* (z 21/11 533; předmluva Institucí), *T a n t a*, v řeckém znění *Δέδοικεν* (De confirmatione Digestorum, ze 16/12 533; 3. a 4. předml. Digest), *O m n e m* (ze 16/12 533; 2. předml. Digest) a konečně konstituce *C o r d i n o b i s* (De emendatione Codicis Justiniani et secunda eius editione, ze 16/11 534; 3. předml. Codexu).

Obsah těchto konstitucí se liší podle příležitosti ku které vydány, ale ve všech nalézáme některé myšlenky opětovně vysloveny. Je to především vylíčení důvodů, které vedly Justiniana ke kodifikaci, vylíčení cíle kodifikačních prací a konečně jakási pýcha nad provedeným dílem. Zřetelem k tomu, že jde o projevy samotného zákonodárce, jest jistě celý obsah těchto konstitucí pro studium CJC nesmírně významný a musí v nich kotviti každé badání nejen o časovém postupu kodifikace,

¹⁾ Referát z romanistických cvičení prof. Dra O. Sommera.

nýbrž i o způsobu práce kompilátorů, o systematické jednotlivých částí CJC, o studiu právním a hlavně též o reformě právní, kterou Justinian při kodifikaci provedl. Účelem těchto odstavců je naznačiti na základě projevů Justinianových, roztroušených v oněch konstitucích, proč a jak byly alterovány texty spisovatelů právnických (a konstitucí), z nichž byly jednotlivé části kompilace sestaveny.

2. Stáv práva, jak je Justinian zastihl, byl vskutku žalostný. Stezky zákona, jak praví Justinian,²⁾ byly tak spleťité a nekonečné, že se vymykaly schopnostem lidského poznání. Úpadek bylo viděti ve všech oborech právního života, v praxi i ve studiu právním. Z ohromného bohatství římského práva bylo praxí užíváno jen něco málo a tu ještě rozhodovala více vůle soudcova než předpis zákonný;³⁾ rovněž na školách právních z rozsáhlé literatury právnické bylo užíváno jen několik málo knih.⁴⁾ Justinian vysvětluje tento úpadek nevědomostí a nedostupností právnických knih,⁵⁾ což jistě při povšechném poklesu vzdělanosti právní je správné, ale daleko větší roli hrál zde však jím uváděný důvod další:⁶⁾ všechny právní pomůcky byly zastaralé, předstížené právním vývojem.

Jakákoli kodifikace musila tudíž znamenati též reformu právní. Toho si byl Justinian vědom od samého počátku, když v konstituci *Hæc quæ necesse sari* o nařizoval kodifikaci konstitucí císařských, nejvhodnější to počátek kodifikace, ježto kompilatoři tu mohli (a bylo jim tak výslovně nařizováno⁷⁾) pracovati na základě předcházejících sbírek: *codexů* Hermogenianského, Gregorianského a Theodosianského. Neboť již tehdy nařizuje císař kodifikační komisi, aby opravovala v konstitucích, co za dobré uzná ve smyslu nového vývoje právního, a stará ustanovení aby ponechala jen k dolíčení historického vývoje jednotlivých institutů.⁸⁾ Konstituce *Deo auctore* nařizující kodifikační práce k *Digestům*, která v § 1. znovu se zmiňuje o změnách, kterým byly podrobeny konstituce pojaté do *Codexu*,⁹⁾ obsahuje již mnohem více myšlenek nesooucích se k reformě práva. Justinian nazývá své dílo »quasi proprium et sanctissimum templum iustitiæ«¹⁰⁾ a s jistým zadostiučiněním připomíná, že nikdo nedoufal ve vykonání podobné práce, neboť ona má provést reformu v celém právu římském. Císař sám o ní mluví jako o »*summa et plenissima iuris emendatio*«.¹¹⁾

3. Provedení kodifikace svěřil Justinian, jak známo, komisi právníků v čele s Tribonianem, naznačiv jim rozdělení příštího zákoníka i postup práce. Našeho tematu se zvláště dotýkají některé bližší pokyny. Kompilatoři měli celkem volnou ruku ve výběru textů, kterých chtěli při kompilaci použítí,¹²⁾ čehož docíleno jmenovitě zrušením »citacího zákona« císařů Theodosia a Valentiniana a obnovením platnosti

2) *Deo auct. § 1.* 3) *Tanta § 17.*

4) *Omnem § 1.* 5) *Tanta § 17.*

6) *Omnem § 1.* 7) *Hæc quæ necesse sari pr. i. f.*

8) § 2 *const. cit.*; cfr. *Summa rei publ. § 1 i. f.*

9) *I. f. ... primum nobis fuit studium ... constitutiones emendare et via dilucidæ tradere.*

10) *Deo auct. § 5*; cfr. *Tanta § 20.*

11) *Deo auct. § 2.*

12) Nehledíme-li k tomu, že byli omezeni na spisy právníků autorisovaných.

Ulpianových, Paulových i Marcellových not k Papinianovi,¹³⁾ nesměli však přijati do Digest nic z toho, co již neplatilo: tu měly rozhodovati praxe soudů a zvyklosti hlavního města.¹⁴⁾ Vedle toho Justinian chtěl ve svém díle míti opravdový zákoník, v němž se neměly předpisy opakovati a který neměl obsahovati předpisů si odporujících, jak znova a znova císař připomíná.¹⁵⁾ Aby bylo vyhověno těmto záměrům Justinianovým, měl Tribonian vybrané texty juristů »certo moderamini tradere«:¹⁶⁾ t. j. odstraňovati předpisy zbytečné, dodávati nedostatky a opravovati chyby;¹⁷⁾ zřetelem k celému dílu měl vymýtití mínění opačná,¹⁸⁾ vystříhati se podobností tak, aby ani v Codexu nebylo ustanovení obdobných, leč pro rozdíl, doplnění či bližší výklad.¹⁹⁾ Oprávnění měniti texty do kompilace pojaté bylo tedy neomezené, jak též dosvědčuje § 7 Deo auct. i. f.: »ut et si aliter fuerant apud veteres conscripta, in contrarium autem in compositione inveniuntur, nullum crimen scripturae imputetur, sed nostrae electioni hoc adscribitur.«

Kompilatoři tohoto oprávnění skutečně též použili. Některé z reform dali uzákoniti císařskými konstitucemi²⁰⁾ — t. zv. quinquaginta decisiones²¹⁾ —, kterými též odstraněny mnohé ze sporů a pochybností mezi právníckými spisovateli. Ve smyslu těchto nových zásad a se snahou vyhnouti se opakováním či antinomiím upravovali pak kompilatoři texty do Digest pojaté. Justinian líčí to v § 10 c. Tanta. Z úcty ke starým ponechána u všech fragmentů jména autorů, ale co v textu bylo zbytečné, nedokonalé nebo nevhodné, to bylo odstraněno či doplněno a zaznamenáno »rectissimis (tradatur) regulis«. Tak na místo různých ustanovení podobných nebo opačných — můžeme si doplniti: která všechna uváděl autor ve svém pojednání — položeno jediné, které se zdálo správnějším. Není málo podobných změn v Digestech, jak svědčí památná slova Justinianova v cit. konstituci: »m u l t a e t m a x i m a s u n t, q u a e p r o p t e r u t i l i t a t e m r e r u m t r a n s f o r m a t a s u n t.«²²⁾

Tento projev Justinianův platí však stejně též o Institucích a Codexu. Neboť Instituce podobně jako Digesta byly složeny z úryvků spisů starých právníků (zde ovšem jen z několika, vesměs t. zv. »Institucí«),²³⁾ které snad ještě větší měrou podléhaly shora vylíčeným změnám kompilatorů, prováděným ze stejných hledisek. Justinian pouze zřetelem na účel Institucí, t. j. sloužití za úvod ve studium práva, zdůrazňoval při nich historický vývoj jednotlivých institutů, jak svědčí jeho projevy v § 5 c. Imperatoriam²⁴⁾ a § 11 c. Tanta.²⁵⁾ Rovněž v kon-

¹³⁾ Deo auct. § 6. ¹⁴⁾ Deo auct. § 10.

¹⁵⁾ Cfr. Deo auct. § 1, 4. Tanta pr. a j.

¹⁶⁾ Tanta § 1. ¹⁷⁾ Deo auct. § 7.

¹⁸⁾ Deo auct. § 8. ¹⁹⁾ Deo auct. § 9.

²⁰⁾ Tanta pr. i. f. ... nostra maiestas ... quidquid dubium et incertum ... emendabat et in competentem formam redigebat.

²¹⁾ Cordi nobis § 1.

²²⁾ Tanta § 10. Cfr. Δέδοικεν § 10: »... πολλά και ουδέ ἀριθμηθῆναι ῥάδια μεταθείμεν εἰς τὸ κρείττον.«

²³⁾ Imperatoriam § 6.

²⁴⁾ »Quibus breviter expositum est et quod antea optinebat et quod postea desuetudine inumbratum ab imperiali remedio illuminatum est.« — Zde Just. naráží na shora zmíněný úpadek praxe před jeho zákoníkem.

²⁵⁾ »... ut sit manifestum et quid antea vacillabat et quid postea in stabilitatem redactum est.«

stitucích pojatých do Codexu provedeny podobné změny a to již při prvé jeho redakci. § 1 c. Summa rei publicae se zmiňuje o odstranění rozporů a rozhodnutí podobných, která ponechána jen k vyličení historického vývoje některých ustanovení. V Codexu repetitae praelectionis, jehož potřebu vyvolalo zejména zmíněných 50 decisiones, měli kompilatoři opět zbytečně odstraniti a nedostávající se doplniti tak, aby nebylo podobných ani odporujících si ustanovení.²⁶⁾

Cíl, dáti světu²⁷⁾ vskutku zákoník, sleduje Justinian ještě jiným způsobem. Celý obsah všech tří částí CJC, nejen kompilatory pořizené změny a snad texty úplně nové, nýbrž i předpisy staré mají platiti z jediné autority císařského zákonodárce, jako jeho projev.²⁸⁾ Jmenovitě Digesta, složená ze spisů právníků, měla býti úplně novým dílem.²⁹⁾

4. Má tedy právní historie v CJC jednak zákoník císaře Justiniana, obsahující předpisy právní 6. stol. po Kr., ale zároveň téměř jedinou a nesmírně bohatou studnici pro poznání vývoje římského práva od jeho počátků až po Justiniana. Než rozhodnutí starých právníků a starší konstituce císařské nejsou do CJC pojaty beze změny, nýbrž jsou přizpůsobeny právním poměrům stol. 6. Císař Justinian naznačil ve svých konstitucích některé způsoby těchto změn pokud byly teprve dílem kompilatorů. Jsou to jejich nejzákladnější typy: škrty³⁰⁾ odstranění ustanovení nepraktických, odstranění odlišného mínění jiného právníka, změny či nahrazení textů starých novými³¹⁾ nahrazení předpisu (či institutu) starého předpisem (institutem) novým a vsuvky³²⁾ (vyličení historického vývoje tím, že k předpisu starému dodán nový). Moderní věda romanistická nazývá tyto změny interpolacemi a snaží se: 1. odkrýti i tyto změny a zároveň pokud možná restaurovati původní podobu dotyčného předpisu a 2. stanoviti důvody, které vedly k přijetí onoho novějšího předpisu.

Úměrnost plnění v obligacích.

K. K o u k a l (Brno).

(Dokoučení.)

Code civil přejal *laesio enormis*, jak již bylo řečeno, v rozsahu velmi omezeném. Čl. 1118 C. c. prohlašuje výslovně, že ochrana před zkrácením přes polovinu ceny není generálním ustanovením, nýbrž vztahuje se jen na některá právní jednání, resp. některé druhy osob (nedospělé, srov. o tom čl. 1304 a n.). Pokud se týče osob dospělých, prohlašuje tuto zásadu znovu výslovně čl. 1313.

²⁶⁾ Cordi nobis § 4.

²⁷⁾ Tanta § 12.

²⁸⁾ Tanta § 10: »unquē omnibus auctoritate indulta, ut quidquid ibi scriptum est, hoc nostrum appareat et ex nostra voluntate compositum.«
Srv. dále Deo auct. § 6: »... et a nostro divino... ore profusa...«

²⁹⁾ Deo auct. § 7: »ut hoc videatur esse verum et optimum et quasi ab initio scriptum.«

³⁰⁾ Haec quae nec. § 2; Summa rei publ. § 1; Deo auct. § 4, 8; Tanta § 10; Cordi nobis § 3.

³¹⁾ Deo auct. § 7.

³²⁾ Imperatoriam § 5, Tanta § 11.